

**Foredrag i Oslo Militære Samfund
27. oktober 2003**

ved

**Kontreadmiral Jørgen Berggrav
Sjef for Landsdelskommando Nord-Norge**

**Landsdelskommando Nord-Norge –
operativ blindtarm eller indrefilet?**

Formann, forsvarsvenner, mine damer og herrer.

Innledning

Først vil jeg takke for invitasjonen til å komme hit i kveld. Jeg må tilstå at da jeg sa ja til å holde dette foredraget, hadde jeg ennå ikke tiltrådt stillingen som sjef på Reitan. Noe av hensikten med å velge en litt utfordrende tittel på foredraget, var å gi meg selv noe å strekke meg etter, for å gå i meg selv for å se om Landsdelskommando Nord-Norge er en operativ blindtarm, en slags sekk med distriktpolitiske avlatspenger som tar ressursene vekk fra viktigere områder i Forsvaret, eller om det er et hensiktsmessig og nødvendig element i kommandostrukturen, en indrefilet som preges av kvalitet og ikke av volum.

Slike vurderinger kan jo bli ubehagelige, men jeg tror det er tvingende nødvendig at sjefer på alle nivå går kritisk gjennom sitt ansvarsområde, slik at man kan justere kursen til Forsvarets beste.

For det er ingen tvil at vi står overfor store utfordringer, utfordringer, som, - dersom vi håndterer dem riktig, kan bringe oss videre å være et effektivt instrument for norsk sikkerhet og internasjonalt engasjement, eller, - dersom vi lar være å gjøre noe, sannsynligvis vil føre til at Forsvaret råtner på rot.

Den nye kommandostrukturen ble vedtatt av Stortinget i juni 2001 på bakgrunn av anbefalingene i Sttingsproposisjon 45 og Forsvarsstudie 2000. Beslutningen ble altså tatt før 11 september, og før noen kunne drømme om at norske styrker skulle bli satt inn i fjerntliggende steder som Afghanistan og Irak.

Endringen innebar en betydelig slanking fra 2 forsvarskommandoer og et antall distriktskommandoer, til ett Fellesoperativt hovedkvarter med ansvar for hele landet, og to landsdelskommandoer, med ulike funksjonelle oppgaver. Landsdelskommando Nord-Norge ble operativ i desember 2002, altså for litt under ett år siden. Stortinget la føringer på hvilke oppgaver de ulike hovedkvarterene skulle ha, og la vekt på at LDKN i tillegg til å være en territoriell kommando, også skulle være en krisestyringskommando for Nord-områdene.

Sammen utgjør de tre hovedkvarterene Forsvares operative ledelse, forkortet til FOL. De tre hovedkvarterene arbeider tett og integrert. Vi har én sjef, nemlig Sjef Fellesoperativ hovedkvarter, og vi prøver å arbeide som ett team og utfylle hverandre i stedet for å konkurrere. Vi er for tiden i gang med en evaluering av FOL.

Nye rammebetingelser

Siden Stortinget besluttet den nye kommandostrukturen, har imidlertid rammebetingelsene endret seg for Forsvaret, og dermed også for kommandostrukturen.

Det er i hovedsak tre forhold som karakteriserer den nye situasjonen:

Først og fremst er det en radikalt endret sikkerhetspolitisk situasjon som er så grunnleggende forandret i forhold til da hovedkursen for dagens forsvar ble staket ut, at vi uansett ville måtte foreta store endringer.

Dernest er det den rivende teknologiske utviklingen innenfor forsvarsområdet som innebærer muligheter for kvantesprang i militær effektivitet. For kommandostrukturen vil spesielt innføringen av nettverksbasert forsvar kunne gi store muligheter.

Og til sist men ikke minst, har vi gått fra en situasjon med en jevn økning i forsvarsbudsjettene på ca 3% årlig; amerikansk våpenhjelp som betalte ca halvparten av hovedmateriellet; NATO infrastruktur program, som gjorde det billig å bygge opp baser, flyplasser og annen infrastruktur, til en situasjon med flate budsjetter.

Økonomiske forhold

Det er dessverre slik at Forsvaret har en større vekst i driftskostnadene enn den alminnelige prisstigningen. Dette skyldes for en stor del personellrelaterte kostnader. Det dreier seg både om lønn og såkalte aktivitetsbaserte tillegg, altså tillegg som personellet tilkommer ved trening, øvelser og operasjoner. Dette er relativt store beløp som gjør det svært kostbart å gå fra en åtte-til-fire-modus til den kontinuerlige virksomheten militær aktivitet er. Dette gjør at frysing av aktivitet er et virkningsfullt grep for å få budsjettene i balanse. Dette straffer oss imidlertid hardt. For det første forvirrer kompetansen fort, og for det annet fører det til at vi ikke får utnyttet kostbart materiell så effektivt som vi ellers kunne.

Den andre angriperen er den såkalt teknologiske fordyrelsen, som for militær materiell ligger et sted mellom 2 og 5% ut over den generelle vekst. I en tid hvor høyteknologi stadig blir billigere, kan dette være vanskelig å forstå. La meg derfor komme med et lite eksempel. Det vil alltid være forbundet med høye kostnader å anskaffe teknologi i tet av utviklingen. Moderne militært materiell består av svært mange høyteknologiske elementer som er koplet sammen til ett system. Selv om mange av komponentene er hylleware, er systemintegrasjonen som den kalles, meget kostbar. Jo mer avansert enkeltkomponentene er, jo større er de operative mulighetene og jo vanskeligere blir systemintegrasjonen.

Og ettersom militære strukturer stadig blir mindre, blir det færre enheter å dele kostnadene på. Dette gjør at stykkprisen vokser formidabelt, selv om ytelsen til den enkelte komponent vokser.

Dersom vi ser hvordan disse effektene virker på den vedtatte strukturen, ser vi at det er god dekning for planene innenfor planperioden og dermed dekning for forsvarsforliket. Men vi ser også at de beregnede utgiftene blir større enn de forventede inntektene når vi kommer utover i perioden. I sum betyr dette at vi ikke kan videreføre det Forsvaret vi kjenner på sikt. Vi må utruste oss, organisere, øve og operere annerledes og smartere. Og ikke minst må være sikre på at nye prosjekter virkelig passer inn i fremtidens struktur, og at det faktisk er villighet til å frigjøre økonomiske og personellmessige ressurser.

Personneltmessige forhold

Det er som nevnt ikke bare økonomiressursene som er begrensende. Penger kan bevilges dersom den politiske ledelsen prioriterer formålet tilstrekkelig høyt. Personell kan ikke bevilges. I teorien kan vi si at gradsstrukturen i en militær organisasjon er pyramideformet. Slik er det imidlertid ikke i praksis. Vi har for lite personell for å bemanne de operative enhetene, mens vi har for mye personell i støttestrukturen.

Dette var OK tidligere da vi hadde en lagerorientert mobiliseringsstruktur. Da måtte støtteapparatet ha en viss størrelse for å håndtere en tallmessig stor struktur. Bemanningen til de operative avdelingene ble hentet fra de norske hjem med mobiliseringsevne.

Med dagens trusselbilde, som krever et innsats- og leveranseorienterte styrker, kan dette ikke være rett. Vekten må legges på å bemanne de operative enhetene med mest mulig kompetent personell, og så effektivisere støttestrukturen slik at den blir en verdiskaper og "inntektskilde", og ikke en utgiftspost. Derfor er det behov for en helt annen sammensetning av personellkorpset enn vi har i dag.

Jeg tror derfor at tiden hvor man prøver å bli størst mulig for å overleve, dvs at man skaffer seg størst mulig område, nyest mulig kjøkken og gymnastikkasaler som det er vanskelig å flytte fra og størst mulig stillingsramme for å ha noe å gå på, definitivt er forbi.

Survival of the fattest, den feteste overlever, - gjelder ikke, det er survival of the fittest som teller. Og da er det viktig å huske på at fittest ikke betyr den sterkeste, men den som er mest tilpasningsdyktig. Kort sagt det betyr at alle vi som har ansvar for et område, ikke må kjempe for å beholde det som har vært, men tilpasse oss det vi skimter i krystallkulen. Det er i alle fall sikkert at summen av en survival of the fattest er ødeleggende for Forsvaret!

Den gode nyheten er imidlertid at de andre rammefaktorene nettopp muliggjør en "survival of the fittest-tilnærming".

Nettverksbasert forsvar

Nettverksbasering av Forsvaret vil være helt sentralt i så måte. Det er besluttet at vi skal utvikle oss til et nettverksbasert forsvar. Dette vil gi oss helt andre muligheter til å øke hastigheten i beslutningsprosessen og være på rett sted til rett tid med riktige innsatsmidler. Nettverksbasering vil ha en betydelig innvirkning på hvordan kommandostrukturen utvikles.

Det er mange som hevder at det vil være for dyrt for en småstat å ha et nettverksbasert forsvar. Og det er helt riktig at det dreier seg om store beløp. På den annen side vil NBF også føre til store innsparinger. Hvis vi får større presisjon og evne til å reagere tidsriktig, vil vi kunne klare oss med mindre styrker og langt mindre ammunisjon. Dette gjør at vi vil kunne redusere støtteorganisasjonen tilsvarende. Det operative ledelsesapparatet vil også kunne gjøres mye mer effektivt. Kommandostrukturen må derfor også under lupen.

Etter mitt syn har en kommandostruktur ingen særlig verdi i seg selv. Den skal lede militær aktivitet på en handlekraftig og effektiv måte. Den må altså være en verdiskaper, ved at den "tjener inn" mer enn kostnadene ved at våre operative enheter blir tilsvarende mer effektive og troverdige enn de ville vært uten ledelsesapparatet. Måten dette oppnås på, er at innsatsen til de ulike komponentene synkroniseres i tid og rom for å oppnå synergieffekter i påvirkningen.

Sekundært kan naturligvis kommandoapparatet være et sikkerhetspolitisk signal om at man har fokus på noe man anser som viktig, for eksempel et geografisk område. Dette må etter mitt syn imidlertid følges opp med at angjeldende hovedkvarter har reelle oppgaver og reell militær evne. Hvis ikke, blir det ikke sendt noe troverdig signal.

Når det gjelder kommandostrukturen, kan man tenke seg at man øker funksjonaliteten til de enkelte hovedkvarter fullt ut og fortsetter å lede etter dagens prinsipper, eller man kan samle all, eller mest mulig, - operativ ledelse på ett sted. Man kan også betrakte nettverket som en mulighet til å se på kommandostrukturen som en helhetlig og integrert organisasjon, hvor de enhetene utfører ulike oppgaver, alt etter det som defineres som hovedfokus.

Ledelse av militær virksomhet kan deles inn på flere måter. Eksempel på dette er ledelse av skarpe operasjoner, dvs utøvelse av reell militær makt. Et annet er styrkeproduksjon som tilveiebringer kompetente militære enheter. Et tredje kan være ledelse av enheter i daglig operativ fredsvirksomhet. Hver av disse områdene har ulikt fokus.

Nettverkstankegangen legger forholdene godt til rette for at særlig de skarpe operasjonene ledes fra ett sted. Derfor er det etter mitt syn en stor fordel at vi har gått fra to forsvarskommandoer til ett Fellesoperativt hovedkvarter. Derfor er det viktig at alle delene i kommandostrukturen bidrar til å gjøre FOHK til et kompetent og kraftfullt hovedkvarter, selv om dette noen ganger smerter ved landsdelskommandoene.

Ledelse av fredsooperativ virksomhet og kriser av mindre omfang krever et annet fokus og synlighet ved avdelingene. Kravene til kvalitet og situasjonsforståelse er ikke mindre enn ved skarpe operasjoner. Også denne virksomheten har etter mitt syn et betydelig utviklingspotensial som kan utløses ved nettverksbasering.

De dramatiske endringene i europeisk sikkerhetspolitikk innebærer også store muligheter. For meg er det veldig klart at de største utfordringene for norsk sikkerhet, ikke er knyttet til geografiske grenser, selv når jeg tar på meg mine "nordområdebriller". Dagens Russland utgjør ingen trussel mot Norge. Grunnlaget for at denne lykkelige situasjonen legges først og fremst ved at det er et troverdig og gjensidig forpliktende sikkerhetspolitisk samarbeid innen alliansen, Russland og de øvrige partnere. Dette vil etter mitt syn innebære at landene, deriblant Norge, står solidarisk om å håndtere felles sikkerhetsutfordringer.

Internasjonalt engasjement

Deltakelse i internasjonale operasjoner sender i tillegg ut klare signaler om at Norge er en troverdig partner. Dette betyr at eventuelle aktører som kunne tenke seg å legge et militært press på Norge for å oppnå sine politiske målsetninger, må regne med at konfliktene vil kunne bli eskalert og ikke forbli et bilateralt problem. Dersom vi ikke har et troverdig internasjonalt engasjement, vil signalene kunne få motsatt effekt. Dersom en mulig motstander gjør regning en konflikt ikke vil bli eskalert, vil dette senke grensen for å legge et militært press på Norge, og dermed kunne "invitere til problemer".

Dersom vi allikevel skulle bli stilt overfor en krig på norsk jord, vil den ha en alliert dimensjon, slik vårt forsvarskonsept har forutsatt helt siden den andre verdenskrigen. Den vil være en internasjonal operasjon. Dette vil kreve at våre egne styrker er interoperable, kompetente, og at de utgjør relevante bidrag i en alliert helhet. Etter mitt syn er NATO-samarbeidet og deltakelse i internasjonale operasjoner en motor for å få dette til. En deltakelse i internasjonale operasjoner er derfor, selv med en hovedfokus på nordområdene, en forutsetning for et troverdig forsvar i vår nordlige landsdel.

En ensidig internasjonal fokus er imidlertid etter mitt syn ikke tilstrekkelig for å holde sikkerhetsproblemer borte fra Norge. La oss først derfor se nærmere på noen av de sikkerhetspolitiske endringene vi har opplevet de siste 10-15 år.

Nordflanken under den kalde krigen

Under den kalde krigen hadde Nordflanken stor strategisk betydning.

På grunn av nærheten til det store sovjetiske militærkomplekset på Kola ville norsk territorium utgjøre et viktig forterreng. Den sovjetiske doktrinen gikk som kjent ut på at en forsvarskamp ikke skulle utkjempes på russisk jord.

Barentshavet hadde en helt spesiell rolle som operasjonsområde for den sovjetiske ubåtsbaserte annenslagskapasiteten som opererte i en "bastion", - et slags kringvernsprinsipp.

I en storkonflikt mellom Sovjetunionen og Vesten, ville sjøforbindelseslinjene over Atlanteren være av vital betydning. For å kunne true disse, måtte Sovjetmarinen passere flaskehalsen utenfor Norskeysten.

Og sist, men ikke minst, ville Nordflanken som navnet antyder, være en akse som kunne brukes for å utflankere Sentralfronten.

Disse forholdene gjorde nordområdene til den store utfordringen for norsk sikkerhet og til et helt avgjørende område for Alliansen.

Med Berlinmurens fall 9 november 1989, 9/11 - den første 911 om dere vil, endret kartet seg dramatisk. Sentral-Europa fikk vesentlig øket forterreng og avstand til Russland. Konfrontasjonsnivået ble dramatisk redusert, og Sentral-Fronten sluttet å eksistere. Med det forsvant flankedimensjonen og nødvendigheten av å kontrollere Norskehavet for å true sjøforbindelsene.

Den nukleære annenslagskapasiteten hadde fortsatt stor relativ betydning etter hvert som Russland ble konvensjonelt svekket. Militærkomplekset på Kola hadde fortsatt stor betydning. På mange måter kan vi si at vi i Nord stod igjen med et "restproblem" etter den kalde krigen.

Dagens utfordringer

Etter 11 september 2001 ble det enda klarere at sikkerhet ikke dreier seg om å forsvare en linje som er tegnet på et kart. I det globaliserte samfunnet rammes ikke bare den som treffes fysisk. Alle som deltar i det tett sammenvevde politiske, økonomiske og kulturelle internasjonale samspillet, blir lidende.

Personlig tror jeg at må bety at et land ikke kan definere seg som nøytral til slike utfordringer. Etter mitt syn betyr dette at det er den internasjonale situasjonen og de globale utfordringene som er den største utfordringen mot norsk sikkerhet og levesett.

I dag fremstår Norge som en småstat som bare delvis er integrert i det vestlige sikkerhetssamarbeid. I forhold til dette, og i forhold til militærmakten Russland er vi fortsatt en randstat. Etter mitt syn er det helt legitimt at Russland har betydelige militære styrker for å sikre sine interesser. Selv et fattig Russland vil imidlertid være en militær stormakt. Geografiske forhold gjør at en stor del av disse styrkene vil være basert i våre nærområder. Dette må vi forholde oss til, selv om vi har et godt og konstruktivt politisk og militært samarbeid.

Jeg tror at verken Russland eller Norge er tjent med et militært vakuum på den norske siden av grensen. Det er altså viktig at vi har et synlig norsk militært nærvær i landsdelen.

Dette betyr ikke nødvendigvis at vi kraftsamler norsk militær virksomhet i nord, og i alle fall ikke ikke-operativ virksomhet. Det er også viktig at virksomhet samles, slik at vi kan få best mulig trening og militær effekt for pengene.

Maritim tilstedeværelse

Tilstedeværelse av Marinens fartøyer har særlig vært debattert denne høsten. Det er klart at også jeg kunne ønske at Marinens fartøyer hadde operert mer i Nord-Norge. Det er imidlertid mange gode grunner til at det ikke er hensiktsmessig med en fast stasjonering, for eksempel på Olavsvern. Marinefartøy er kapable fartøy som kan brukes til mange ulike oppgaver. MTBene er høyt spesialiserte kampfartøy både med hensyn til bemanning og utrustning, men det er lite kosteffektivt å holde dem i beredskap for transport- og redningsoppdrag. De er heller ikke spesielt godt egnet til å slepe større fartøy. I forhold til de oppgavene LDKN har ansvaret for, er det mer hensiktsmessig å bruke andre enheter.

Tilstedeværelse av sjømilitære styrker er imidlertid et klart sikkerhetspolitisk signal om at man er opptatt av et geografisk område. Derfor er det viktig at dette prioriteres også i fremtiden. Hvor stor tilstedeværelsen må være for at de riktige signalene skal oppfattes, må imidlertid være en politisk vurdering. Fra et fagmilitært ståsted må det sentrale være at fartøyene ikke bare er til stede, men at de er kompetente, kjenner operasjonsområdet og kan løse oppdragene på en profesjonell måte. Dette krever en betydelig innsats for å nå en slik standard. Militær effekt er avhengig av enhetenes evne til å fungere sammen. Det er vanskelig, for ikke å si umulig, - å oppnå den nødvendige kvaliteten hvis det ikke legges stor vekt på samøvelser med andre enheter, simulatorentrening og teoretisk utdanning. Slikt koster, og etter mitt syn ville det ikke være riktig om Forsvaret skulle drive denne virksomheten på mange steder. Tvert i mot er det slik at en kraftsamling gir mer forsvarseffekt for pengene, og dermed også bedre mulighet til reell tilstedeværelse!

Det er etter mitt syn altså ikke postboksadressen som er viktig, men at vi kan utvise en relevant og troverdig evne tilstrekkelig slik at signalet oppfattes. Dette innebærer også at vi fortsatt må ha en betydelig etterretnings- og overvåkningsaktivitet i nord.

Utfordringer i Nord

Betydelige utfordringer vil knytte seg til vår forvaltning og myndighetsutøvelse i havområdene. Selv om dette først å fremst dreier seg om etterlevelse av norske lover og regler, altså et område som ikke nødvendigvis behøver å være et forsvarsanliggende, har en troverdig myndighetsutøvelse og jurisdiksjonshevdelse en klar sikkerhetspolitisk dimensjon. Klarer vi ikke dette, vil vi kunne "invitere" til situasjoner hvor militær makt vil kunne komme til anvendelse. Sviktende håndhevelse av norsk suverenitet vil virke på samme måten.

Det er flere forhold som gjør dette til en utfordrende oppgave. Det første er uavklarte områder eller områder hvor Norge har et annet syn enn våre naboer. Fiskevernsonen rundt Svalbard er et eksempel på dette.

Området mellom Russland og Norge, står i en særstilling. Avgrensningslinjen er uavklart, og ligger i et militær viktig område. Det er et område som er følsomt for miljøpåkjenninger. Området har betydelige ressurser, både hva angår fisk og petroleum.

Norges ansvarsområde i nord er enormt. Det samme er ressursene, både når det gjelder fisk og petroleum.

Våre egne ressurser til å forvalte dette er dessverre ikke like enorme. Det er derfor tvingende nødvendig at de forvaltningsverktøy vi har, kan ledes slik at de utnyttes optimalt.

Våre nasjonale utfordringer i nord er mange. De fleste av dem er ikke primært et militær ansvar. Imidlertid er det slik at alt henger sammen med alt, ikke minst i nordområdene. Og det en stor del av disse utfordringene har felles, er at de har en militær eller forsvarspolitisk dimensjon, enten som en del av problemet, eller som en del av løsningen.

Kystberedskap og sjøsikkerhet er for eksempel avhengig av overvåkningskapasitet, godt situasjonsbilde og evne til å lede aksjoner. Dette er noe Forsvaret vil ha for å løse sine primære oppgaver. Likeledes utgjør Forsvaret en stor del av de ressursene som finnes i landsdelen.

Miljøsyndene i nord er mange, og mange av dem har et militært opphav. AMEC-samarbeidet mellom flere lands forsvar viser at det finnes en militær nøkkel til å låse opp deler av problemet. Petroleumsaktiviteten vil være viktig for velstand og utvikling for både Norge og Russland, men nærheten til de militære kjerneområdene gjør at det blir viktig å unngå kryssende interesser.

Store fiskeflåter og begrensede ressurser gjør at alle kyststater utfordres av kreative næringsinteresser. Det er Forsvarets enheter som utøver myndighet, og det finnes militært ris bak speilet.

At terrenget og klimaet er krevende, vet vi alle. At samarbeidet mellom Schengen-landene stiller krav til hvordan vi må opptre, er kjent for de fleste, og omstridte områder har jeg vært inne på.

Slik kunne vi holdt på, men konklusjonen er etter mitt syn klar. Det finnes en Nord-dimensjon for norsk sikkerhet, en dimensjon som, - så lenge vi har en troverdig internasjonal forankring, er knyttet til daglig forvaltning og den nedre delen av krisespekteret.

Med andre ord: Norsk territorium og Nord-Norge i særdeleshet har gått fra å være hovedporten til norsk sikkerhet til å bli en bakdør!!

I så fall blir spørsmålet hvordan vi best mulig sikrer bakdøra. Som sjøoffiser vil jeg prøve å illustrere dette med en historisk betraktning. I gamle dager, da skutene var av tre og mennene av jern, var det også viktig med enhetlig og strek kommando. Sjefen seilte først, og det var ingen tvil om at det var han som hadde det helhetlige militære ansvaret. Dersom det kom til kamp, var det han som ledet sine styrker! Under rutinemessige forhold seilte styrken som regel på en linje. Problemet var imidlertid, at fiendtlige skip, kaprere og sjørøvere snek seg innpå konvoien bakfra om natten. Derfor lot man noen ha et spesielt fokus bakover. På hollandsk ble denne personen kalt Schout by Nacht; den som speider om natten. På engelsk ble han kalt Rear Admiral; bakadmiralen; og på norsk kontreadmiral, den som passer bakdøra!

Funksjonell kommandoordning

I dette bildet blir de to landsdelskommandoenes oppgave å holde fokus på bakdøra.

Den nye kommandostrukturen kan etter mitt syn beskrives som en funksjonell arbeidsdeling hvor man har at hensyn til to-delingen i norske sikkerhetsutfordringer. Det er Sjefen for Forsvarets Fellesoperative Hovedkvarter som har ansvaret for militær sikkerhet i hele Norge. Det er også han som er Forsvarssjefens rådgiver i operative spørsmål, slik at FSJ får ett, helhetlig råd.

Sj FOHK har delegert en begrenset myndighet til de to bakdørsvokterne langs tre akser. Den tradisjonelle geografiske aksene viser i hvilket område dette gjelder, mens funksjonene klargjør hva som er delegert.

Konfliktnivådimensjonen indikerer at det ikke er like hensiktsmessig å delegere når utfordringene ligger i den øvre delen av konfliktskalaen. For å trekke parallellene til linjeskipene. Bakadmiralens oppgave var håndtere enstaka slubberter som prøvde seg, men hvis det var den spanske armada som dukket opp, var det ingen tvil om at det var storadmiralen selv som skulle ta ledelsen!

Militært lederskap består for en stor del i å ha best mulig situasjonsforståelse, slik at ressursene kan anvendes målrettet og synkroniseres slik at det blir størst mulig output i forhold til input. Med de sikkerhetsutfordringene Norge står overfor i dag, tror jeg det er hensiktsmessig å la ulike hovedkvarter ha fokus på områder som den politiske ledelsen mener er viktig.

Territorielt ansvar

Det territorielle ansvaret er naturligvis sentralt når man har fått i oppdrag å passe bakdøra. Dette er derfor en hovedoppgave for begge landsdelskommandoene å føre kommando over de territorielle styrkene som i hovedsak utgjøres av Heimevernet. Den nye situasjonen krever et annet Heimevern enn tidligere. Dersom vi tar konsekvensen av situasjonen og utvikler Heimevernet for å møte fremtidens trusler i stedet for gårsdagens, er det mitt syn at vi vil få et redskap som er både relevant og vitalt for å løse militære oppgaver. Dette forutsetter at Heimevernet blir spisset for å løse spesialiserte oppgaver, og at det blir differensiert for å løse ulike oppgaver i forskjellige deler av landet.

Basisoppgavene vil fortsatt være overvåkning og kontroll, sikring og bekjempelse. Kapasiteten til dette må naturligvis dimensjoneres i henhold til det samme trusselbildet som resten av Forsvaret. Spesialoppgavene vil reflektere distriktenes operative egenart. I Nord-Norge kan dette dreie seg om forsterkning til grenseovervåkingen, beskyttelse av nasjonale forsterkningsmottak, styrkebeskyttelse, sikring av petroleumsvirksomhet mot asymmetriske trusler, eskorte og livvaktstjeneste og sjø- og luftforsvarsrelaterte oppgaver.

LDKNs oppgaver

Landsdelskommando Nord-Norge er et integrert og funksjonelt element i kommandostrukturen. Hovedkvarteret er fellesoperativt organisert og legger stor vekt på fellestenkning og helhetsforståelse. I tillegg til grunnoppgavene som er å føre kommando over territorielle styrker, koordinere med sivile myndigheter og ta ansvar for totalforsvaret, samt å sikre allierte forsterkninger og vertslandsstøtte, har LDKN betydelige tilleggsoppgaver som bunner i de spesielle bakdørsutfordringene i nordområdene. Landsdelskommandoen leder styrker på kontinuerlig basis, døgnet rundt, hele året.

Overvåkning av land, sjø- og luftområdene er avgjørende for å ha riktig situasjonsforståelse. Det dreier seg altså ikke bare om å ha de ulike bitene til det store puslespillet som en god oversikt baserer seg på, men å kunne sette dette sammen, vurdere det og ha en innsikt og forståelse for hva som foregår. Det er dette vi kaller situasjonsforståelse.

Basert på en slik innsikt, kan hovedkvarteret lede tildelte enheter i blant annet suverenitetshevdelse, jurisdiksjonshevdelse og myndighetsutøvelse. Dette er oppgaver som med bakgrunn i de enorme områdene, uavklarte problemstillinger og store naturressurser, er spesielt viktige i nord.

Overvåknings- og ledelsesevnen som er etablert for å løse de militære oppgavene benyttes også for å støtte det sivile samfunn.

Spesielt viktig er bistand til Hovedredningsssentralen i Nord-Norge og bistand til andre etater i forbindelse med sjøsikkerhet og Kystberedskap og Aksjonsledelse, KYBAL. Dette er også viktig for å kunne ivareta oppgaven som nasjonalt krisehåndteringscenter for nordområdene for kriser som "ikke forventes å ha en betydelig sikkerhetspolitisk dimensjon".

Sist men ikke minst, er det viktig at begge landsdelskommandoene kan utøve militært lederskap over tildelte enheter. Mens ledelse kan forstås som en god organisering av en prosess, strekker lederskapet seg mye lenger. Militært lederskap er den militære sjefens evne til å påvirke organisasjonen i retning av å løse oppdraget.

Dette er en funksjon som ikke kan løses med e-post, men som krever synlighet, tilstedeværelse og evnen til å kommunisere en intensjon og gjøre den til et felleseie. Og ettersom militær virksomhet ikke er en lineær funksjon, krever dette et menneskelig fokus og kreativitet.

Den nye strategiske situasjonen er preget av at våre styrker deltar i høyintensitetsoperasjoner ute, parallelt med mer rutinemessige operasjoner her hjemme. Det er ingen tvil om at nettverksorienteringen gjør det mest hensiktsmessig å lede styrkene fra ett, fellesoperativt hovedkvarter. Samtidig legger nettverkstenkningen vekt på at underlagte sjefer opererer mest mulig selvstendig etter oppdragstaktikk basert på overordnet sjefs intensjon. Med den todelingen vi har i oppdragsporteføljen, faller LDKene etter min vurdering naturlig inn.

Verktøy

Jeg har allerede nevnt den territorielle dimensjonen ved LDKN og Heimevernets rolle.

I tillegg har LDKN operativ kommando over grensevakten mot Russland. Grensevakten har en viktig rolle for suverenitetshevdelse og jurisdiksjon. Grensevakten gjør en god jobb, og forholdet til kollegaene på russisk side er også god.

Kystvakten er et av landsdelskommandoens viktigste verktøy. Kystvakten bidrar til å løse de fleste av kommandoens oppgaver, både når det gjelder overvåkning, suverenitetshevdelse, jurisdiksjon- og myndighetsutøvelse samt støtte til sjøsikkerhet og kystberedskap.

LDKN har også taktisk kontroll med tildelte Orion-tokt i Nord-Norge. Flyene er sentrale elementer i militær overvåkning, og er et betydelig bidrag for å kunne ivareta landsdelskommandoens maritime oppgaver.

LDKNs oppgave blir å lede disse tildelte styrkene på en slik måte at de effekten blir større enn om vi ikke hadde ledet dem. Vi må også være i stand til å lede dem helhetlig, slik at samlet effekt er større enn komponentene hver for seg. Dersom vi ikke er i stand til å skape merverdi på denne måten, har vi etter mitt syn ikke "livets rett".

LDKNs operasjoner ledes fra fjellanlegget på Reitan. Fjellanlegget er modernisert og skreddersydd for de nye oppgavene, og vi regner med å være helt klar i vårt nye operasjonssenter i løpet av de neste par ukene.

Kommandoen er organisert med en J-struktur fra J1-9. I alt er det 65 militære og 1 sivil som tjenestegjør i den operative søylen i LDKN. I tillegg er det 29 i den administrative søylen, men disse vil inngå i den nye regionale støtte og forvaltningselementet for Salten.

I tillegg til dette kommer personell fra FLO/IKT og Forsvarsbygg hvor vi kjøper en del tjenester.

Joint Operations Centre og overvåkningssenteret

Det er vårt Joint Operations Centre som er hjernen i fjellanlegget. JOCen, som den kalles, er fellesoperativt organisert. Det betyr altså at vi ikke har ett operasjonsrom for sjø, ett for luft og ett for land, men at det er ett felles rom, hvor offiserer fra de tre forsvarsgrenene sitter side om side. Det er ingen tvil om at dette er hensiktsmessig for å løse de oppgavene LDKN er tildelt, og at det fører til at personellet får en mye bedre innsikt og forståelse for helheten i de utfordringene vi står overfor.

JOCen er moderne inntrettet, med skikkelige arbeidsforhold og god intern og ekstern kommunikasjon. Jeg er helt overbevist om at fasilitetene til den nye fjellanlegget vil være en god investering og en skikkelig motivator for personellet.

Menns operasjonene ledes fra JOCen, er overvåkningssenteret ved siden av ansvarlig for å samle inn informasjon og sy dette sammen til et situasjonsbilde.

Overvåkningssenteret er derfor del av JOCen, selv om den ligger i rommet ved siden av for å skaffe arbeidsro og la ledelsen i JOCen fokusere på det store bildet. Nærheten er allikevel viktig, fordi vakt sjefen lett kan gå og studere detaljene og diskutere med operatørene i OS når dette er påkrevet.

Som et lite eksempel på hva som skal til for å ha en god overvåkning av kysten og havområdene, har jeg lyst til å vise denne skissen.

Grunnstammen i overvåkingen av kysten er Kystradar Nord. 7 stasjoner er knyttet sammen i en kjede som termineres i Overvåkningssenteret. De gir et sammenhengende bilde med sanntidsinformasjon, og mulighet for kontinuerlig oppfølging av viktige kontakter. Når det såkalte Automatiske Informasjonssystemet, AIS blir innført på sivile fartøyer fra neste år, vil bildet bli vesentlig bedre, og inneholde mer relevant informasjon om seilingsrute, last osv.

Langs kysten er det den indre kystvakten som er vår forlengede arm. Den Indre Kystvakt ble etablert for et par år siden, og erfaringene med den er gode. Det er min vurdering at IKV er et mer relevant og kosteffektivt verktøy til å løse oppdrag i den nedre delen av konfliktskalaen, enn tradisjonelle marinefartøy.

Ute på havet er det den havgående Kystvakten som er arbeidshesten. De store kystvaktfartøyene er som nevnt helt sentrale. Stadig flere av de store fartøyene får nå slepekraft som gjør dem velegnet til å bistå den økende sivile trafikken med store skip.

En av problemene med kystradaren, er at den ikke gir identifisering av kontaktene. Dette vil bedres når AIS er ferdig innført, men også da vil identifisering være en utfordring både fordi AIS kan slås av, og fordi den har begrenset rekkevidde. Derfor er de maritime patruljeflyene en vital ressurs. Flyene kombinerer derfor dette med andre oppgaver.

Orion-flyene må naturligvis benyttes målbevisst. For å strekke ressursene litt lenger, benyttes derfor også innleide fly til kystvaktoppgaver.

Havområdene i nord er imidlertid som kjent enorme, og det er ikke mulig å overvåke dem tilfredsstillende med tradisjonelle metoder. Derfor kjøper vi bilder fra kommersielle satellitter. Denne informasjonen danner grunnlaget for å sette inn fly eller fartøy. Bruken av kommersielle satellitter er et godt eksempel på hvordan vi ved hjelp av teknologi kan utnytte tradisjonelle militære ressurser mer effektivt.

Kystberedskap

La oss se hvordan LDKN utnytter noen av disse kapasitetene til å håndtere et problem som har stor oppmerksomhet i landsdelen, nemlig risikotransport langs kysten. Jeg vil understreke at dette er en integrert del av den øvrige virksomheten. Det betyr at vi ikke har egne funksjoner i Hovedkvarteret som jobber utelukkende med dette.

Når fartøyet kommer inn i vårt område, er vi ofte orientert på forhånd, for eksempel ved at skipets agent har meldt fra. Når fartøyet kommer inn i vårt område blir det identifisert f eks av Orion, og kontakt med fartøyet blir opprettet. Vi utveksler informasjon, og fartøyene oppfordres til jevnlig rapportering. Denne frivillige dialogen er særdeles viktig, og har ført til, at nesten all trafikk holder en forsvarlig avstand til kysten. Dette er viktig, fordi det øker vår reaksjonstid og mulighet til å sette inn relevante midler hvis det skulle bli nødvendig.

Vi foretar også en nautisk vurdering, for å få et inntrykk av sikkerheten. Vi vurderer alternativer som f eks lengre ut fra kysten, flere ressurser, spesiell overvåkning, eskortering med fartøy med slepekapasitet, alternative havner, nødhavner osv. vi har ved flere anledninger foretatt eskortering til nødhavner.

Når fartøyet forlater Nord-Norge, overleveres det til Fellesoperativt Hovedkvarter i Stavanger.

Fellesoperativ organisasjon

LDKN er som nevnt fellesoperativt organisert. For å løse andre oppdrag setter vi sammen såkalt Joint Project Teams med ressurspersoner fra de ulike avdelingene. Det kan dreie seg om å lede en spesiell øvelse, gi styrkebeskyttelse, eller som her en situasjon som har oppstått etter en atomulykke i nærheten. Teamet arbeider sammen fra oppdraget er mottatt og til det er løst.

Vi er meget godt fornøyd med denne måten å arbeide på. Jeg har selv erfaring fra matriseorganisering i den tidligere fellesstaben i FO, og tror at denne måten er en god måte å kombinere matriseorganiseringens fleksibilitet med en linjeorganisasjon. Etter mitt syn er dette en måte hvor vi utnytter at vi alle er forskjellige og har ulike sterke sider. Joint Project Teams er en måte å utfylle hverandre på, og "spille hverandre gode".

Det er ingen tvil om at det er mange oppgaver i nord, og at Forsvaret kan være en vesentlig bidragsyter for å løse mange av dem. Det er heller ingen tvil om at dette er oppgaver som også vil være der i fremtiden.

Spørsmålet blir da om Forsvaret, og LDKN i særdeleshet burde ha dette som forretningsidé som sikrer vår virksomhet på Reitan?

Jeg tror imidlertid det er vesentlig å holde fast på at Forsvarets virksomhet er å kunne utvikle og anvende militær makt. Dersom leveranse av andre tjenester blir en hovedoppgave, kan vi risikere at vi mister fokus på dette.

Samtidig er det viktig at vi ikke lukker oss inne i en militær boks. Småstaten Norge har begrensede ressurser til å løse mange viktige oppgaver. Det er viktig at vi utnytter disse ressursene effektivt, og at vi stiller militære ressurser til rådighet for å løse sivile oppgaver. Det må imidlertid ikke bli slik at støtten til det sivile samfunnet blir dimensjonerende for Forsvaret. Det blir verken kosteffektivt eller hensiktsmessig.

Etter min vurdering må det være et overgripende politisk ansvar å fastlegge hvem som har ansvar for ulike oppgaver, og hvilke etater som skal støtte med hva.

Avslutning

For LDKN betyr dette at vi må være, - og oppfattes som - en aktiv verdiskaper i den militære kommandostrukturen. Med de knappe økonomiske og ikke personellmessige ressursene som er til rådighet, må vi prøve å være så liten som mulig. Med den funksjonelle oppgavefordelingen vi har i Forsvaret operative ledelse, har vi god mulighet til dette. Noe av det aller viktigste for å få dette til, er å være fellesorganisert, og utnytte den helhetsforståelsen vi får av dette.

En av de største fordelene ved LDKN er etter mitt syn at vi er små nok til å få dette til å fungere i praksis.

Jeg har prøvet å tegne et bilde av at dagens situasjon i nordområdene er fundamentalt endret enn for bare 10 år siden. Et troverdig forsvar i Nord, er avhengig av at vi deler byrder og risiki med våre allierte, og norske styrker har et troverdig internasjonalt engasjement.

Et troverdig forsvar i nord er videre avhengig av at vi har gripbare, fleksible og deployerbare styrker med skikkelig kompetanse og utrustning. Disse to forholdene henger nøye sammen. Det er den internasjonale situasjonen som er blitt hovedporten til norsk sikkerhet.

Jeg er imidlertid like overbevist om at vi også har en militær oppgave i nord, og at denne bakdøra krever et eget fokus. Bakdørsaspektet er imidlertid et lavspenningsfenomen. Hard militær sikkerhet er helt avhengig av én operativ militær sjef med full funksjonalitet for å lede alle operasjoner.

Det er derfor viktig at vi utvikler Forsvarets Operative ledelse slik at vi ikke konkurrerer om knappe ressurser. Den kjente forballtreneren Nils Arne Eggen sier det slik: Det er viktig å være god. Men går du på banen for å vise hvor god du er sjøl, da er det bare én som er god. Går du på banen for å spille de andre gode, da er det 10 som blir god. Og 10, det er 10 ganger mer enn 1!

Slik må det være i Forsvaret også. Vi må spille hverandre gode.

Personellstrukturen vil være den største utfordringen. Jeg tror det er viktig at LDKN, og andre også, inntar en slags indrefilet-tilnærming til dette. Vi må konsekvent satse på kvalitet fremfor kvantitet.

Om LDKN virkelig er den indrefiletten jeg har prøvd å skissere opp, vet jeg ikke. Jeg er føler meg imidlertid ganske trygg på at vi er på rett vei!

Takk for oppmerksomheten